

OPSTELLEN

OVER

DE

CHRISTELIJKE
OPVOEDING

B. Florijn

XI

De puberteit

In het vorige hoofdstuk hebben we iets gezien van de veranderingen, die zich voordoen in de puberteit bij onze kinderen. In dit hoofdstuk willen we wat zeggen over de houding van vader en moeder ten opzichte van de puber in verband met de moeilijkheden, die zich kunnen voordoen in deze leeftijd. Tenslotte willen we een enkele opmerking plaatsen over de invloed van leeftijdgenoten op de puber.

De functie van vader en moeder tijdens de puberteit

We letten eerst op de situatie thuis gedurende de puberteit van het kind. Van het grootste belang is, hoe de verhouding tussen vader en moeder is, als het kind in de puberteit verkeert. Nogmaals halen we aan: "Het kind in de puberteit ervaart het doorgaans als een groot geschenk, als vader en moeder in liefde met elkaar omgaan." Op het menselijke vlak is dit waarschijnlijk wel het grootste dat vader en moeder hun kind kunnen schenken. Vader en moeder die elkaar liefhebben. Kohnstamm zegt ervan: "Er is nauwelijks een ander geschenk te noemen van zo overheersende waarde voor kinderen, als de erkenning van de ganse adel der liefde tussen man en vrouw aan het voorbeeld der ouders. En er is bijna geen ding, dat de kinderziel zo schokt, als dit ideaal te zien vergaan. Wel hem, of haar, die gedurende het ganse leven het lichtend voorbeeld van die ouderlijke liefde blijft begeleiden." Ouders die niet altijd met elkaar twisten of tussen wie niet voortdurend een gespannen zwijgen heerst. Nogmaals, de onenigheid tussen vader en moeder wordt uit-

De ganse adel
der liefde

gevochten op de rug van het kind; vooral ook op de rug van de puber. Daar moeten we eerst aan denken.

Ritualisering

We kijken even naar vader. Hoe is het vaak met hem gesteld, als het kind in deze periode verkeert. In de omgang met moeder dreigt er gemakkelijk een ritualisering in de liefde zoals we eerder zagen. En moeder zal zich ten opzichte van vader, daaraan ook niet geheel hebben onttrokken.

Er kan dus sprake zijn van een bepaalde ritualisering in de liefde tussen vader en moeder. En deze ritualisering wordt door de puber nu juist niet begrepen. Want de puber komt in een nieuwe wereld. En die nieuwe wereld kent geen compromis. De puber leert de dingen kennen in hun absoluteit.

Door die ritualisering, komt de liefde tussen vader en moeder, in het gunstigste geval, op het kind waarschijnlijk over als een 'met elkaar omgaan', een 'elkaar verdragen'. Mede daarom kan de puber zich verzetten tegen zijn ouders. Wat is er overgebleven van de spontaneiteit in hun liefdesleven. Is het geen sleur geworden. De puber zal dit zeker ervaren als een groot tekort. En als dan in zijn leven de verliefdheid en de liefde zich zal gaan openbaren, zal hij zich zeker voornemen al deze dingen later anders te doen. Hij weet nog niet dat ook in de gewoonte liefde zit.

Het kan zijn, als ons kind de leeftijd van de puberteit bereikt heeft, dat vader zich ingewerkt heeft in vele zaken buitenshuis. Als vader wat capaciteiten heeft op het sociale vlak en wat carrière gemaakt heeft, zal hij zo langzamerhand wel vele vergaderingen hebben, in veel besturen zitten en 's avonds weinig thuis zijn. Dat daarbij tot op zekere hoogte ook sprake is van een ontvluchten van het eigen thuis, moet niet uitgesloten worden.

Uithuizigheid

Vaak komt het voor dat als vader nog een avond thuis is, hij als het ware loopt te denken aan wat hij eventueel nog kan doen om zich nuttig te maken. Welk werk kan hij er nog bij nemen. Het is misschien niet alleen een zekere uithuizigheid die hem drijft, maar ook een wat beangstigend plichtsgevoel dat hem tot werken dwingt. Maar door deze dingen is zijn positie als vader toch wel in deerlijke mate verzwakt. Hij kan uitgebreid bezig zijn met kerkelijke zaken, waartoe hij al of niet een roeping gevoelt, maar om zijn opvoedingsplichten bekommert hij zich nauwelijks. Als hij zich nog

als opvoeder gedraagt, dan is dit meestal bezet met een grote haast. "Vlug, want ik heb nu geen tijd, het werk wacht."

Het laat zich aanzien, dat de vader die op een dergelijke wijze bezig is, weinig tijd heeft om tot zichzelf in te keren, zich te bezinnen op de taak, die hij heeft in het gezin. Doorgaans zal vader dan ook in zijn doen en laten iets haastigs krijgen. En als hij al niet een zekere nonchalance aan de dag legt ten opzichte van zijn gezin, juist dan zal hij vaak als een autoritaire figuur voor de dag komen. De huiselijke beslissingen moeten dan snel genomen worden. Weinig tijd ook om met de kinderen te overleggen. 's Zondags moet vader uitrusten en in de vakantie moet hij op krachten komen. En de puber heeft waarschijnlijk juist een vader nodig die ook eens tijd voor hem heeft. De puber heeft niet iemand nodig die zich overal mee bemoeit, maar toch ook niet iemand die altijd onbereikbaar is omdat hij afwezig is en die, als hij aanwezig is, toch psychisch afwezig is. Niet alleen mist vader daardoor een groot gedeelte van de opvoeding van zijn kinderen, maar hij mist daardoor ook de kans dat zijn kind hem deelgenoot maakt van zijn problemen. En nu weet ik wel, de puber komt doorgaans niet met zijn problemen bij zijn ouders, of vaak juist niet eerder dan wanneer hij denkt ze opgelost te hebben; maar toch wenst hij wel dat de interesse er is bij zijn ouders en in dit geval bij zijn vader. In deze leeftijd hebben de kinderen vader vaak niet gekend. Zou het niet goed zijn voor het kind, als vader juist in deze leeftijd niet overal meer naar toe hoeft en niet overal zo nodig aan mee moet doen en niet elke vergadering hoeft bij te wonen. Zou het niet ook een zegen zijn als vader, al of niet gedwongen, geen permanente slaaf is van zijn werk, maar dat hij ziet, dat er ook nog andere dingen in het leven zijn. En dat hij ook ziet, dat hij kinderen heeft en een taak in het gezin heeft.

Psychisch
afwezig

Nu weet ik wel, dat dit alles wat uit het lid getrokken is, maar laten we er eens aan denken. Het is ook wel eens gemakkelijk om, als men wat moe is, het huis te verlaten om op een vergadering die echt niet zo noodzakelijk is, wat uit te rusten. Maar vader verwaarloost dan wel zijn opvoedkundige taak. Zijn nu werkelijk al die vergaderingen zo nodig. Zou het voor vader zelf ook niet een goede zaak zijn, als hij de plaats in zijn gezin weer inneemt en niet langer mee doet aan die vergadercultuur van tegenwoordig, die eigenlijk niet anders doet, dan de taak van vader in de opvoeding uithollen.

Vergader-
cultuur

Naast zijn werk is vaders plaats thuis. Bij zijn vrouw. Bij zijn kinderen. Ja maar... Jazeker.

Als vader dit zou doen, wordt moeders taak ook weer anders. Tegenwoordig heeft ze vaak voor vader en moeder tegelijk te handelen. Dat is geen doen. Het is ook in strijd met de opvoedkundige mogelijkheden van moeder.

Iemand heeft eens terecht gezegd: "Als vader weer vader wordt, kan moeder weer moeder worden." Als vader niet altijd elders is, dan kan moeder weer zinvol bezig zijn in haar huis. En dan bedoel ik niet bezig zijn met nog meer stofzuigen enzovoort, maar dan bedoel ik: bezig zijn in de wezenlijk vrouwelijke functies. Dan kan ze haar huis charme geven, gezelligheid. Dan kan ze maken, zoals Luther zegt, dat vader het huis nadert met een glimlach op zijn gezicht, omdat hij thuis komt. En dat is niet romantisch, dat is noodzakelijk. Nu is het mogelijk, dat iemand opmerkt: "De vrouw nog meer thuis? Nog meer haar taak vinden in huis? In deze tijd, juist nu, in deze tijd van emancipatie?" Laten we eerst dit mogen opmerken. Als ik vrouwen tegenwoordig zie, zich haastend naar hun werk buitenshuis, dan zie ik ze toch ook niet getooid met een glimlach van geloof, hoop en liefde op hun gezicht. Vaak treft de harde uitdrukking van het gelaat. Zou de vrouw het beter naar haar zin hebben nu ze in zeker opzicht geëmancipeerd is. Is ze wel geëmancipeerd. Eens had een hoogleraar het over de nivellering van de verschillen tussen de jongen en het meisje in de puberteit. Hij bedoelde daar mee, dat het meisje, hoewel ze in psychisch opzicht ouder is, zich tegenwoordig in haar psychische ontwikkeling vaak richt naar de jongen. Daarmee verlaagt ze zich. Daalt in psychische zin af naar de jongen, in plaats van dat de jongen zich psychisch aan het meisje optrekt. Die hoogleraar vond dat geen gunstige ontwikkeling. Is het nu misschien ook niet zo, dat de vrouw zich in haar emancipatiestreven juist richt naar de man. Ze wil hetzelfde doen, hetzelfde bereiken. Ze heeft recht op hetzelfde als de man en ze heeft er niet in het minst erg in, dat ze zo haar eigen persoonlijkheid geweld aandoet. Dat ze zich verwijderd van zichzelf. Van haar wezenlijk vrouw-zijn. Ze heeft zich begeven op het terrein van de man, de verte, terwijl ze, en dat is het erge, haar eigen terrein, de nabijheid, daarvoor verlaten heeft. Ze is door deze emancipatie juist niet gekomen tot een volledig vrouw-zijn. Integendeel, ze is een nabootser geworden. Ze heeft haar eigen, wezenlijke persoon-

Emancipatie

lijkheid geweld aangedaan. Is het niet vaak zo, dat ze, doordat ze zich tekort gedaan voelt, buitenshuis is gaan werken. Misschien wordt het wel hoog tijd, dat ze weer naar huis terugkeert en haar thuis inhoud geeft, dat ze de rijkdom daarvan gevoelen mag. En nu bedoel ik daar niet mee, dat ze niet eens mag uitgaan en altijd aan huis gebonden moet zijn. Ik bedoel daarmee, dat ze door de identificatie met de man niet tot zichzelf gekomen is en daardoor de dingen binnenshuis met tegenzin doet. De vrouw moet de mogelijkheden weer leren zien, de mogelijkheden die ze thuis heeft - samen met vader - en juist ook in het bijzonder tegenover haar kinderen, als de Heere die haar geschonken heeft. Misschien is het dan wel zo, dat juist door de opvoeding in de puberteit, vader en moeder zichzelf weer mogen leren kennen, weer wat op zichzelf teruggevoerd worden; weer wat tijd krijgen voor elkaar en voor de kinderen. Dan geeft moeder weer veiligheid in de nabijheid. Dan geeft vader weer de leiding en veiligheid in de verte. Dan doet hij weer mee. Dan heeft ook hij een beslissende stem. Dan durft hij weer 'ja' en 'nee' te zeggen. Niets is misschien opvoedkundig slechter dan een 'vage' vader en moeder te hebben. Dan is een autoritaire vader nog veel beter. Een vader, die beslist. Dan kan de puber daar misschien wel enigszins onder lijden; alhoewel niet zo spoedig. Dan zal de puber niet zo spoedig tot die besluiteloosheid komen waar hij anders toegebracht wordt, omdat er nooit een wezenlijke beslissing genomen wordt.

Veiligheid in
de verte en
veiligheid
nabij

Daar komt bij, dat de puber deze dingen vaak helder gaat waarnemen, dat hij de verhoudingen tussen vader en moeder en tussen ouders en kinderen gaat aanvoelen, dat hij zich niet laat afschepen met een praatje, maar de dingen gaat doorzien. Het spel is voorbij. Het is voor de puber geen spel. Hij vraagt om wezenlijkheid, werkelijkheid in elk opzicht. Hij is geen toeschouwer, hij is er bij betrokken. Vaak betrokken op een zeer gevoelige manier. De puber wordt juist in deze leeftijd vaak psychisch gekneusd. Het is vaak toch al moeilijk genoeg voor hem. Niet dat we de puber door dik en dun willen verdedigen. Daar gaat het in het geheel niet om. Maar ik zou zo graag op verschillende dingen willen wijzen.

Zo kan het zijn, zoals eens iemand opmerkte, dat de sterk overheersende vader te weinig ruimte laat voor vrouw en kinderen; dat hij weinig mogelijkheden voor hen doet overblijven. En dat zal ook

zo zijn. Vader moet ook niet te sterk overheersend zijn. Maar ook in geen geval te slap. Dat overheersen kan ook voortkomen uit het besef dat, als hij zo niet optreedt, er dingen gaan ontsporen. Het is soms ook wel nodig dat vader zo optreedt. Maar toch is het ook noodzakelijk, dat hij in de opvoeding enige ruimte over laat.

Ruimte

Waar ruimte is - en men kan dat vaak zien in het natuurlijke - waar ruimte is in een huis, of op een boerderij, daar is het conflict niet zo direct. Uiterlijke ruimte geeft tot op zekere hoogte ook psychische ruimte. Men staat niet direct op elkaars tenen. Mede daardoor kan het wonen in een flat vooral in de leeftijd van de puberteit, problemen geven. Waar ruimte is, hoeft het conflict niet zo direct te zijn. Dat is in materieel opzicht zo, in psychisch opzicht is dat evenzeer het geval.

Het is soms ook niet gewenst dat vader door zijn puber van alles op de hoogte gehouden wordt. Dat wil de bemoeizuchtige vader wel, maar de puber wil dat niet meer. De puber vecht ook om zijn ruimte. Ruimte, die hij toch ook nodig heeft om zichzelf te worden. Moge het zijn in afhankelijkheid. Vader hoeft ook niet altijd goede raad te geven, want laten we eerlijk zijn, wat weet hij zelf doorgaans van het leven. Hij schijnt het dan alléén te weten, en vaak is dat ook wel zo, maar daardoor onderschat hij zijn vrouw en zijn kinderen toch ook weer en maakt hij ze steeds, om dat woord eens te gebruiken, onmondiger. Daardoor zal bij de puber gemakkelijk een verzetshouding ontstaan. Vader moet ook niet willen demonstreren, dat hij in elk opzicht zo'n geslaagde uitvoering van het mens-zijn is. Hoe is zijn leven. Zijn ware leven. Wat van zijn werk zal blijvend zijn. Wat van zijn persoon. Is het niet vaak zo, dat hij juist zo doet vanwege zijn verregaande onzekerheid. Maar daar ziet de puber doorgaans weer niet doorheen.

Het kan ook zo zijn, dat vader in psychische zin het huis wat ontvlucht, bijvoorbeeld in zijn werk in de vergadering, omdat moeder alle ruimte in het gezin aan zich getrokken heeft. Vader speelt dan geen rol meer in de opvoeding. Hij zorgt voor het inkomen. Moeder zorgt voor de opvoeding. Een treurige situatie. Zo blijft er voor de moderne vader weinig ruimte over. Hij verveelt zich in het gezin, met alle kwalijke gevolgen van dien.

Stoornissen in de puberteit

Professor Rümke heeft in verband met de puberteit geschreven over stoornissen in de puberteit. En hoewel men verwonderd kan zijn dat veel, ondanks alles, doorgaans toch nog weer terecht komt bij de puber, toch kunnen er wel stoornissen optreden die van blijvende aard kunnen zijn. We letten even op enkele psychische problemen die toch wel om een juiste behandeling vragen. Een drietal stoornissen wijst Rümke aan. Ze liggen op het terrein van de individuatie, van de regulatie en van de integratie.

Stoornissen in de individuatie. Wat betekent dat. *Individuatie*, wat bedoelen we daar mee. *Individuatie* is het komen tot een eigen zelf, een eigen persoonlijkheid. Vergelijken we het kind eens even met de volwassene.

Het kind neemt deel aan de wereld, staat er midden in, leeft er in, is er als het ware een deel van. Het kent eigenlijk het verschil niet tussen zichzelf en het omringende. Het vereenzelvigd zich er mee. Is er één mee. Daarom is het voor het kind soms moeilijk te onderkennen, waar de werkelijkheid overgaat in de fantasie. De volwassene daarentegen staat tegenover de wereld. Hij staat apart. Is zelf iemand. Weet zichzelf onderscheiden van de wereld, van de ander.

De puber staat tussen het kind en de volwassene in. Dat geeft moeilijkheden. Hij moet zich losmaken van het kind-zijn en hij moet ingroeien in het volwassen-zijn. Zo zal hij ook in zekere zin moeten loskomen van de ouders, een zelfstandig individu moeten worden, in zekere zin moeten komen tot een eigen persoonlijkheid. Langzamerhand zal hij moeten leren zijn weg alleen te gaan. Nu is het wel zo, dat ieder die nog enigszins harmonisch is opgegroeid, de mogelijkheid heeft zich ergens van los te maken, zich ergens van los te woelen. Zijn er grote fouten gemaakt in de opvoeding van het kind - misschien is de binding aan de ouders te sterk gecultiveerd - dan kan het zijn dat het zich losmaken sterk bemoeilijkt wordt of dat het zich losmaken voor het kind zelfs onmogelijk wordt.

Het kan ook zijn dat de ouders dit losmakingsproces verhinderen. Het is begrijpelijk, maar dan bestaat wel de mogelijkheid, dat de individuatie gestoord wordt. *Het losmakingsproces*

Het kan natuurlijk ook zo zijn, dat de individuatie bemoeilijkt wordt omdat het kind bepaalde afwijkingen heeft. Ook kan het zijn dat traumatische belevingen in de kinderjaren - dat zijn belevingen die het kind gevoelsmatig niet verwerken kan - de individuatie onmogelijk maken. Daardoor kan het bijvoorbeeld gebeuren, dat het kind bang is voor het verlies van liefde en genegenheid.

Het is voor de ouders ook moeilijk, om aan de ene kant een zekere ruimte en een zekere mogelijkheid te schenken tot ontwikkeling voor het kind en om aan de andere kant tegelijkertijd het kind blijvend te doen gevoelen, dat onze liefde niet wijkt. Het is toch heel wat anders om ruimte, mogelijkheden, te geven uit liefde, dan uit onverschilligheid of gemakzucht.

De individuatie blijft een moeilijk proces. Gewetensconflicten, uiterlijke en innerlijke strijd, maar ook te sterke traditionele banden kunnen in dat proces zeer belemmerend werken. Zo kan een puber de werkelijkheid ontvluchten door te vluchten in een zekere ironie of een zeker cynisme. Toch zal de puber de weg van individuatie niet kunnen ontlopen wil hij komen tot volwassenheid. Nu klinkt dit alles wel krachtig, maar het blijft zo moeilijk. Moeilijk voor de ouders en moeilijk voor de puber. De opvoeder hoeft zich daarom ook nooit te beroemen. Doorgaans geschieden al deze dingen 'ondanks hem'. En nog eens - we schreven het reeds in het vorige hoofdstuk - : daar waar geen binding is, daar geeft het loslaten en de losmaking weinig moeilijkheden. Maar anders blijft er enerzijds de afgrond van het niet kunnen loslaten en anderzijds de afgrond van de losmaking. De individuatie blijft een heel moeilijk proces. Men kan zijn kind er door verliezen. Soms blijvend, soms tijdelijk. Dan maar liever geen loslating, zou men kunnen zeggen. En dat komt ook voor. Dat komt vooral voor bij het heel zoete kind. En daardoor wordt het heel zoete kind één der moeilijkst opvoedbare kinderen. Het vraagt niet om losmaking en de ouders worden niet gedwongen het los te laten. En toch is dat verkeerd. Het kind moet toch eens alleen verder, in vele opzichten. Zonder de ouders. Het kan niet altijd op hen blijven steunen. Dat geen behoefte hebben aan loslating, kan behalve voor het kind, ook voor de ouders een groot probleem worden, vooral als ze ouder worden. Vaak ook een grote vermoeienis. Niet voor niets staat er in de Heilige Schrift dat schone beeld van de arend die zich verheft boven zijn nest en zijn jongen dwingt uit te gaan. Men kan niet altijd blijven steunen.

Waar ligt nu veelal de oorzaak van die stoornis in de integratie. Zou het niet zo kunnen zijn, dat wij onze kinderen geen verantwoordelijkheid durven laten dragen. Dat wij alles regelen voor hen, alles bedisselen. Alles zelf doen. Te vaak brengen wij er onze kinderen toe, dat ze zélf enige verantwoordelijkheid aan ons moeten ontwingen. We durven ze het niet opdragen. Het is ook een waagstuk die verantwoordelijkheid te schenken, het kind eigen verantwoordelijkheid te geven. Het is zo moeilijk de juiste dosering te geven. Niet te veel ineens. En een geleidelijk ernaar toe laten groeien. Wie kent hier de juiste wijze en maat. Toch zal het wel een grote blijdschap geven indien het gelukken mag.

Die loslating voltrekt zich op elk terrein. Ook wanneer onze kinderen een vriend of vriendin krijgen. Dan komt met de blijdschap ook de zorg. Het blijft toch altijd zo: de zonden der jeugd worden met een leven geboet. Wat de individuatie verder betreft: we moeten onze kinderen niet al te zeer en niet altijd maar tegemoet komen. Het kind moet toch ook leren zijn weg alleen te gaan op den duur. Maar willen we ons kunnen terugtrekken, dan moet de verhouding tussen ouders en kinderen wel een goede verhouding zijn. Het kind moet ondanks de noodzakelijke losmaking, de liefde blijven ervaren. Dan blijft het contact, maar wel anders dan tevoren. Het kan en mag ook niet hetzelfde blijven. Dan blijft de puber het bij zijn ouders zoeken en doet het de toekomstige partner een groot onrecht. En sommige ouders zijn er nog blij mee ook, als het kind maar tegen hen aan blijft leunen. Het kan mede daardoor zijn, dat de puber niet tot individuatie komt. Dat het de ouders in alles blijft volgen en dat het precies doet als de ouders. Als het altijd blijft zeggen: "Mijn moeder zei", en: "Mijn moeder deed dat altijd zo." Als het kind de ouders in alles blijft volgen, is er wel veel wijsheid nodig om het kind van ons los te maken en ons kind van zichzelf.

Behalve stoornissen in de individuatie, kunnen ook stoornissen in de regulatie zich voordoen. Regulatie, wat betekent dat. Het woord regulatie gebruiken we bijvoorbeeld als het gaat over het reguleren van een klok. Het gaat er dan om er voor te zorgen, dat deze de juiste tijd weer aangeeft. Daaraan moeten we denken als we het hebben over de regulatie. Het is een in evenwicht brengen van wat verstoord was. Weer in evenwicht brengen. Het evenwicht herstel-

Regulatie

len. Iedere ouder die pubers heeft, weet dat dit nodig is. Hij kan dit weten uit bijvoorbeeld de driftbuien van de puber. De puber kan zijn gevoelens nog niet beheersen. Primitieve gevoelsuitbarstingen kunnen zich dan voor doen. Er is geen beheersing van de gevoelens en daarom ook geen zelfbeheersing. Ineens kan de puber de controle over zichzelf verliezen. En dat volkomen. Dan wordt alles er uit gesmeten. Hij vergeet zichzelf en ieder ander en alles. En soms denkt hij dan nog flink te zijn ook, terwijl het vaak juist niets anders is dan een stoornis in de regulatie. Niet dat men nooit verontwaardigd mag zijn. Men mag dat wel zijn - en soms moet men dat zijn - maar dan moet die verontwaardiging wel eerlijk zijn. Wordt na een hevige gevoelsuitbarsting, dit psychisch evenwicht niet hersteld door de puber, dan spreken we van een stoornis in de regulatie. Het is van groot belang voor de volwassenheid, dat ook deze stoornis in de puberteit overwonnen wordt.

Integratie

Tenslotte zijn er in de puberteit ook nog de stoornissen in de integratie. Over het begrip integratie hebben we het al gehad. Integratie is het vermogen de verschillende psychische vermogens of functies met elkaar in harmonie te doen verkeren, zodat geen van die functies het onderlinge evenwicht verstoort. Zo kan er sprake zijn van een stoornis in de integratie, als gevolg van een eenzijdige uitgroei van één bepaalde functie, bijvoorbeeld van de verstandelijke vermogens. Alles wordt dan alleen verstandelijk bekeken. En daar zijn we dan vaak nog trots op ook. Ons zeer begaafde kind. Maar het kan ook zijn, dat ons zeer begaafde kind verkommert wat betreft het gevoelsleven. En zo vergeet men dat zonder de liefde er geen wezenlijk kennen is.

Eenzijdige
uitgroei

Integratie van
het sexuele
leven

Er kunnen ook stoornissen zijn in de integratie van het sexuele leven. Het sexuele blijft dan op zichzelf staan. En toch moet de vooral op het lichamelijke gerichte sexualiteit, uiteindelijk versmelten met de psychische erotiek. Versmelten, ook met ons religieuze leven. We hebben geprobeerd er iets van te zeggen in het vorige hoofdstuk, toen we het hadden over de ontwikkeling van de sexualiteit en de liefde.

Het is begrijpelijk dat ook op dit gebied, het gebied van de integratie, zich stoornissen kunnen voordoen. Stoornissen die zich tot in de ouderdom kunnen voortzetten. Integratie is van groot belang.

Letten we weer even op de overgang van kind naar volwassene. We hebben gezien dat het kind-zijn afgebroken wordt. Dat tenietgedaan moet worden "hetgeen eens kinds is". We hebben stilgestaan bij de verandering in de functies. We hebben toen gezien dat er eerst sprake was van een desintegratie, van een uiteenvallen, en dat daarna langzamerhand, als alles goed verliep, een nieuwe verrijkte integratie ontstond.

Vergelijk
1 Kor. 13:11

Die nieuwe integratie kan vooral bij het ontstaan er van nog gemakkelijk uiteenvallen, bijvoorbeeld als er sprake is van vermoeidheid, als we ziek zijn, enzovoort. Dan valt de puber vaak weer terug in een kinderlijker patroon.

Veelvuldig kunnen de stoornissen in de integratie zijn. We noemen er slechts een enkele. We kunnen spreken van een stoornis in de integratie als de seksualiteit de liefde vermoordt. En dat gebeurt nog al eens. Van een stoornis in de integratie is ook sprake, als alleen het verstand een rol speelt in ons leven, zodat het mysterie, het wonder, de verwondering en de bewondering uit ons leven verdwijnt. Of als we onze fantasie zo haar gang laten gaan, dat er geen redelijke remmingen meer zijn. Of als we zo rechtlijnig gaan denken, dat we liegen met onze rechtlijnigheid. Zo kan een stoornis in de integratie op verschillende manieren leiden tot ontbinding en verstarring.

Ontbinding en
verstarring

De integratie van de mens in de verbanden waarin hij leeft, is eveneens uiterst belangrijk. We denken aan gezin, school en kerk. Integratie is voor het innerlijk evenwicht van het individu van het uiterste belang, maar dat is ook zo voor de kring waarin we verkeren. Wordt die integratie niet meer gevonden, dan is ook de veiligheid die deze kring bood voorbij. De integratie is voor het individu en voor de maatschappij van fundamenteel belang.

In de puberteit wordt aan het integrerend vermogen van de puber hoge eisen gesteld. Maar het is wel een grote rijkdom als steeds nieuwe ervaringen, indrukken en inzichten integreren tot een nieuwe, geschonken eenheid. Met name de integratie tussen denken en gevoelen is belangrijk. Tussen deze twee vermogens moet een zekere harmonie bereikt worden. Bij het niet bereiken daarvan ontstaan de moeilijkheden. En die harmonie ontstaat slechts langzamerhand. Het is als bij het leren schaatsen. Eerst strekt men het ene been uit en als men niet oplet zou dit ene been doorschieten, met alle ge-

Integratie
van denken
en gevoelen

volgen van dien. Zo is het ook bij de ontwikkeling van een nieuwe functie. Bijvoorbeeld het ontdekken van de verstandelijke functie. We zagen het reeds. De puber - vooral de jongen - denkt dan alles met zijn verstand te kunnen begrijpen en verklaren. Bij het meisje maakt vooral het gevoelsleven een sterke ontwikkeling door. Bij beiden - jongen en meisje - is er een gaan tot het uiterste. En zo leert de puber langzamerhand hoever hij gaan kan. Maar dat gaan tot het uiterste kan wel veel moeilijkheden en ook gevaren met zich meebrengen. Veel hangt ook af van hoe de buitenwereld er op reageert. Een brede rug is vaak wel gewenst. In het algemeen kan men zeggen dat, wanneer een levenstijdperk niet op de normale wijze wordt doorlopen, dit zich dan wreekt in de volgende levensfase.

De identificatie

Erfelijkheid

Gen. 5:3

Ouders en kinderen, ze lijken toch op elkaar. Uiterlijk en ook innerlijk. Hoe komt dat. Dat heeft te maken met erfelijkheid zeggen we dan. Met bloedverwantschap. De Heilige Schrift zegt het ook: "En Adam (...) gewon een zoon naar zijn gelijkenis, naar zijn evenbeeld ...". Als men dus zegt dat de erfelijkheid een belangrijke rol speelt, dan heeft men daarin gelijk. Toch laat de Heilige Schrift ook andere dingen zien. De Schrift wijst ook met nadruk op de omgang, het gebed, het voorbeeld, de wolk der getuigen. We zouden kunnen zeggen: op het milieu dat het kind omringt, op de omgeving van het kind. Als men dus zegt dat de omgeving van het kind, het milieu waarin het opgroeit, van even zo groot belang is als de erfelijkheid, dan heeft men in zekere zin ook gelijk. Maar dan moet er toch wel iets heel bijzonders plaatsgevonden hebben. Dan moet de puber zich toch wel vereenzelvigd hebben met die ouders of met die medemens. In zekere zin één geworden zijn met hen. Dan moet er toch wel iets zijn waardoor men innerlijk getroffen geworden is; waardoor er de behoefte gekomen is om zich te vereenzelvigen met hen. Misschien is men getroffen geworden door hun ideaal. Vaak gaat het om een onbewust proces, een proces dat men zich nooit gerealiseerd heeft. Deze vereenzelving noemt men meestal: identificatie.

Vereenzelving, identificatie, zal wel verband houden met een ideaal, dat de persoon met wie wij ons vereenzelvigen toont. Diegene of datgene met wie of wat we ons vereenzelvigen, moet iets

hebben dat ons bewust of onbewust aanspreekt. Identificatie wordt zo vereenzelviging met een ideaal. Dat wijst erop dat het van groot belang is dat er in de opvoeding nog mogelijkheden zijn om zich mee te vereenzelvigen. Dan moeten er nog ideaalbelevingen zijn. Vanzelfsprekend zal het zijn, dat het zeer jonge kind zich vereenzelvigd met de moeder, met de vader, kortom met de ouders. Zij zijn voor het kind alles. Zij kunnen alles, zij weten alles. Vaak noemt men dit dan de primaire identificatie, de voornaamste identificatie. Identificatie, vereenzelviging met het ideaal. Daarna en daarnaast komt dan de secundaire identificatie ('secundaire' wil zeggen: tweede, ondergeschikte, bijkomende): het zich vereenzelvigen met een andere volwassene dan de ouders. En als we dan naar de puber kijken, dan kan dat van groot belang zijn. Een grote zegen of een grote vloek.

Primaire en
secundaire
identificatie

We kunnen zeggen: de identificatie-mogelijkheden zijn geringer geworden, in het bijzonder in onze eigen kring. Er zijn nauwelijks voorbeelden meer. Nauwelijks voorbeelden meer van een Godverheerlijkend leven. En het is niet te zeggen hoe groot de invloed van zo'n voorbeeld op onze kinderen kan zijn. Een voorbeeld, dat ze tegenwoordig doorgaans moeten missen. Dat dit een verschrikkelijke zaak is spreekt voor zichzelf. Blijft er dan niets over. Het Woord des HEEREN blijft. Daarin wordt ons getoond wie de Heere is, wie wij zijn en wat wij nodig hebben tot zaligheid. Wie wij moeten kennen, wil het ons welgaan. Maar nu komt ook de grote waarde van het boek naar voren. Door het boek blijven er nog mogelijkheden tot identificatie over. Nooit zullen we ons kunnen verontschuldigen. We kunnen zeggen: deze mensen kennen wij niet meer. En zo kunnen we doorgaan. Ons steeds verontschuldigend. We kennen ze niet meer. Onze jeugd heeft ze niet meer gekend. Zouden we ze nog willen kennen. We hebben het wel eens over 'eerlijk behandeld worden'. Ja, eerlijk behandeld worden. Toch kennelijk alleen dan als wij maar wel mogen blijven leven.

Het wegvallen
van identifica-
tiefiguren

Eens zei iemand: "In de Heilige Schrift staat: 'Ik doornat mijn bedstede met mijn tranen.'" "Zo'n mens heb ik nog nooit gezien", zei hij toen. En ik geloof, dat hij de waarheid sprak. Daar hebben we overigens ook meteen de zwakte van de identificatie. Vaak vereenzelvigen wij ons met een ideaalbeeld, maar daarmee zijn wij nog niet dezelfde als degene die wij ons tot voorbeeld stellen. Meestal

Ps. 6:7

weet men dat ook wel, maar soms is die vereenzelviging zo sterk, dat dit weten weg valt. Het kan zijn dat iemand in die leeftijd geboeid wordt door een persoon. Het kan ook zijn dat hij geraakt wordt door de stof die hij leest. Misschien zelfs door de levenswandel van een medemens. En dat is niet zonder belang. Maar anderszids kan het ook een groot gevaar betekenen. Als de identificatiefiguur wegvalt, wat dan. De identificatiefiguur stuwde in een bepaalde richting. Maar de mens heeft een eigen weg te gaan. Alleen te gaan. En in de diepte van het mens-zijn is er geen identificatie. Hoe vaak gebeurt het niet, dat als er een geacht leraar afreizen mag naar de Stad die fundamenten heeft, hij dan de godsdienst van verschillende van zijn volgelingen - ondanks zichzelf - met zich meeneemt.

Identificatiefiguren. Misschien zijn ze nodig voor de vorming tot mens. Misschien is het zelfs zo, dat daar waar geen contacten zijn, de ontwikkelende mens een tekort krijgt aan identificatiefiguren. Dat kan allemaal waar zijn en in zekere zin is het ook waar: identificatie is een mystieke deelname aan het leven van een ander.

Woord- en
objectidentificatie

Er kan zo'n sterke neiging tot vereenzelviging zijn, dat er zelfs een wat men noemt woord- en objectidentificatie plaatsvindt. Dat wil zeggen, dat het woord geloofd wordt omwille van de persoon. Dan is het niet meer zo belangrijk wát men zegt, maar dan gaat het er alleen maar om, wie het zegt. Dan ontstaat er, vooral in de puberteit, een soort 'Schwärmerei', een dwepen.

Het kan ook zijn dat de identificatie van het 'ik' met de identificatiefiguur zo sterk is, dat het het teken wordt voor iets absoluuts. Men is dan niet meer voor andere redenen vatbaar. Zelfs niet meer voor het spreken van de Heilige Schrift. Dat is een zeer groot gevaar. Vooral hysterische persoonlijkheden hebben vaak niets anders dan vereenzelviging, identificatie. Ze hebben niets eigens meer. Hun leven is een constant zich richten naar hun identificatiefiguren. Het kan leiden tot volkomen imitatie, zo sterk kan de vereenzelviging zijn. Vaak zal het ook zo zijn dat als de identificatiefiguur wegvalt, er een leegte ontstaat. Maar het kan ook zijn dat door de eigen ontwikkeling, de persoon met wie men zich geïdentificeerd heeft, vanzelf uit het oog verdwijnt. Zo kan men verschillende identificatiefiguren gehad hebben die vaak iets zeggen over de persoonsontwikkeling gedurende een lange tijd.

Zich identificeren met de ander wijst ook op een bepaalde vorm van afhankelijkheid. Er is nog geen sprake van een sterke vorming van de persoonlijkheid. Het heeft ook een zekere gespannenheid in zich. Het duidt op een niet ter linker- of ter rechterzijde durven gaan.

Tenslotte. De identificatie is van groot belang, maar heeft haar 'voors' en 'tegens'. Het is ook niet verwonderlijk dat sommigen daarom zeggen: uit de verschillende identificaties vormt zich tenslotte als een som - en de som is meer dan de delen samen - de eigen identiteit van de puber. Toch is dit niet juist. Er zijn meer zaken die hier van belang zijn. We noemen niet alleen de erfelijkheid en het milieu. Er zijn andere dingen. We noemen er slechts enkele. De algemene genade des Heeren. De gemene genade, die wonderen in het leven van een mens kan vertonen. We herinneren slechts aan de Heilige Schrift.

Boven alles en wezenlijk verschillend, is het de bijzondere genade die de mens vormt. Juist de rechtvaardigmaking als een Wonder tussen God en de ziel vraagt niet meer om de opvatting en de goedkeuring van de medemens. Kent ook niet de behoefte aan een identificatiefiguur. Vraagt ook niet om het menselijk zegel, maar kent de Goddelijke verzegeling: "Ik heb het zelf uit Zijnen mond gehoord." Daar ligt de wezenlijke vorming van de persoonlijkheid. Daar ligt ook de wezenlijke onafhankelijkheid van de medemens. Maar dan weer als het Wonder, zoals eens iemand zei: "Maar daar kun je niet uit leven." Leven, alleen Leven is: Leven in een Drie-enig God.

Ps. 56:5 ber.

Wezenlijke onafhankelijkheid

Intrapersonale en interpersonale puberteit

Tot dusver hebben we ons hoofdzakelijk beziggehouden met de intrapersonale puberteit. Met de veranderingen die in de puber zelf plaatsvinden, als gevolg van de bewustwording van zichzelf. We hebben vooral stilgestaan bij het innerlijke proces, bij de ontwikkeling van de puber als individu, als persoonlijkheid. We hebben wat nagegaan hoe de veranderingen in de puber zich voltrekken. We hebben wat gelet op de psychische veranderingen in bijvoorbeeld het waarnemen. We hebben zo het kind zien veranderen in een jongere. We hebben dit proces van de bewustwording van zichzelf,

Het innerlijke proces

hoofdzakelijk beschouwd als een proces dat zich van binnenuit voltrekt. Echter, de betekenis van de puberteit, als de periode van de innerlijke, psychische vorming van het individu tot een volwassen persoonlijkheid, verdwijnt. Is misschien al verdwenen. De gemeenschap en de maatschappij zijn in de puberteitsleeftijd het belangrijkste geworden, de relatie met de medemens. De relatie met de medemens, daar gaat het om. Niet diegene is psychisch gezond die met zichzelf bezig is, die met zichzelf tot een oplossing tracht te komen, maar die is psychisch gezond, die aangepast aan de samenleving reageert, zo redeneert men dan. Lukt dat niet, dan wordt de psychiater te hulp geroepen, dan moet deze voor een oplossing zorgen. Deze gaat dan met de betrokkene en aan de betrokkene werken. Totdat men past. Totdat men weer mee kan doen in het maatschappelijke en sociale leven.

"Ik heb
niemand"

En vaak ook is dit van groot belang. Maar het is niet het wezenlijke. Een mens moet alleen bestaan hebben. Hij zal moeten kunnen zeggen: "Ik heb niemand." Hij zal moeten weten, dat de mens voor zijn medemens niets, maar dan ook totaal niets kan doen en niets kan zijn als het gaat over de wezenlijke dingen. De mens zal op zichzelf teruggeworpen moeten worden. Hoe kan hij anders ooit uit zichzelf geleid worden. Hij zal zichzelf moeten leren kennen, wil hij ooit uit zichzelf mogen gaan. In wezen zal hij tégen alles geweest moeten zijn. Hij zal 'nee' gezegd moeten hebben tegen alle godsdienst zonder wezen. 'Nee' tegen elk voortduren, in welk opzicht dan ook. 'Nee' tegen alles wat van de mens is. En als de Heere hem bearbeit door Zijn Woord en Geest, dán zal hij dat zeggen. Niet uit hovaardigheid, omdat hij het zo goed weet, maar omdat het niet overeenstemt met de ere Gods. Daarom. En daarna zal hij steeds weer tot een compromis komen, zijn eerste scherpheid en helderheid verliezen, totdat hij opnieuw verwaardigd wordt 'nee' te zeggen tegen alles wat hem zo langzamerhand weer ingepalmd heeft. 'Nee' tegen het al maar voortjagen. 'Nee' tegen het geen ogenblik hebben om tot zichzelf te komen en te willen komen. Men spreekt tegenwoordig wel van een post-christelijke, post-maatschappelijke, post-kerkelijke tijd. En het is waar. Wat zal dán de Christelijke opvoeder zich daar tegen te verzetten hebben. Wie in de samenleving opgaat, hij moge stralen van psychisch welbevinden, maar hij is dodelijk ziek. De psychisch gezonde zal vaak asociaal en zelfs antisociaal zijn en desondanks juist met innerlijke barm-

Asociaal en
antisociaal

hartigheid over zijn naaste bewogen zijn. Gods Woord dwingt hem daartoe.

Innerlijke
barmhartig-
heid

De puber zal zich moeten blijven bezinnen op het doel van het leven. Op zijn doel. Op zijn leven. Op grond van Gods Woord. Omdat hij niet van zichzelf is. Hij zal er toch achter moeten komen, dat het doel van het leven nooit in het leven zelf ligt. Ook niet in het leven met de anderen, maar in God. Laten we toch niet denken, dat als wij het eerste en grote gebod niet door genade voor onszelf enigszins hebben mogen leren kennen, dat wij er dan ooit aan toe komen de naaste lief te hebben als onszelf. De Heere moet maar eens onze buurman bekeren en ons en onze kinderen voorbijgaan. Wezenlijke naastenliefde is alleen daar waar wezenlijke Goddelijke liefde in het hart verheerlijkt is geworden.

Het doel van
het leven

Matth. 22:38

Wij hebben ons tot dusver hoofdzakelijk bezig gehouden met de intrapersonale puberteit. Voorheen lag daar ook de nadruk op. Tegenwoordig legt men de nadruk op de interpersonale puberteit. Niet meer de ontwikkeling van het eigen innerlijk, als voorwaarde voor de ontwikkeling van de persoonlijkheid, staat centraal, maar het ingroeien van de persoonlijkheid in de samenleving en de aanpassing daaraan. Het is de samenleving die het kind in de hoogste mate aangrijpt, die het zo sterk doet veranderen en die haar buitengewone invloed doet gelden. Die samenleving heeft een veel grotere invloed dan tot nu toe aangenomen werd. Hoe komt dat. Hierdoor. Het gezin heeft aan betekenis verloren als opvoedingsfactor. En dat veelal door eigen schuld. Zou dat niet één van de voornaamste oorzaken zijn. In veel opzichten zijn we het verloren. Soms proberen we nog krampachtig vast te houden wat we denken te hebben. Soms geven we het maar op. Daarom drukken we onze kleine kinderen in het gunstigste geval maar te dicht aan ons hart. En zo proberen we de jonge kinderen te sterker aan ons te binden. En dat is goed. En dat gaat meestal ook nog wel zo lang onze kinderen klein zijn. Maar dan daarna.

Interpersonale
puberteit

Het kind komt in de puberteitsleeftijd. Het ontmoet de wereld. Het kind begint aan ons voorbij te gaan. Vooral in de volgende periode, de periode van de adolescent. Soms noemt men als oorzaak daarvoor het verschil in opleiding tussen ouders en kind. Het kind heeft wat meer opleiding genoten dan de ouders, zegt men dan. Maar zou dat nu echt de oorzaak zijn. Als dat zo is, dan hebben wij

wel weinig wezenlijks te tonen gehad. En als dat zo is vanuit het kind, dan heeft het kind nog wel heel weinig begrip van waar het in deze wereld wezenlijk om gaat. Laten we het op deze 'oorzaak' niet te snel schuiven.

Materiële
welvaart

Ontmytho-
logisering

Zou het ook niet zo zijn, dat het kind ons ontglipt omdat ook onze samenleving ons ontglipt is. Als ouderen hebben we gezien dat het kwam. We gaven er geen acht op. De welvaart kreeg zijn beslag. De materiële welvaart werd gemeengoed. We hadden en hebben het zo goed. En het leven ging zo voort. We gingen naar een samenleving waarin vader verdween als opvoeder, waarin het gezag weg raakte en we gaven er geen acht op. Het ging langzamerhand. Maar het ging wel door. De vroegere vaste aanknopingspunten verdwenen. We zagen het vaak wel, maar we vonden het niet erg. De ontmythologisering kwam. We zagen het wel. Eerst nam het ons af het geheim dat om de dingen was, daarna ontnam het ons de eerbied voor het heilige. Laten we niet zeggen, dat het niet in onze kring voorkwam. Ook daar vond het plaats. Maar we zagen niet, dat het een zeer kwalijke zaak was. Zo werd er een ontzettende ravage aangericht. Niets bleef er staan. Voor onszelf niet. Hadden we wel iets waarvoor we ons zouden inzetten. Voor onze kinderen niet. Misschien sprak die ontmythologisering hen juist wel aan. Het was toch alles maar buitenkant. Maar we bedachten niet, dat altijd eerst de buitenkant aangevallen wordt en dat daarna de inhoud absoluut aan de beurt is. Eerst gaat de vorm weg. En dan denken we dat we straffeloos het wezen zullen behouden. Maar als dan de vorm weg is, dan zien we - misschien tot onze ontsteltenis - dat ook de inhoud verdwenen is.

Tradities

Er bleef niets vast staan. Achter allerlei tradities werd een vraagteken gezet. Wat hinderde dat nu. Het waren toch slechts tradities. Maar tradities houden de vorm nog vast. De inhoud kan er dan altijd nog in komen. Maar de tradities zijn weg. Gedachten van eeuwen werden opgerold alsof het niets was. En de volwassene en het kind denken dat het nú geziene het wezenlijke is. Beiden, volwassene en kind, denken dat ze nu tot het wezen van de zaak naderen kunnen. Nu al die overbodige 'rompslomp' weg is. De vastheid uit ons leven verdween. We vonden het niet erg. We konden ons wel afvragen, of het een wezenlijke vastheid was. Dat wel. Maar daar dachten we meestal niet te lang over na.

Alles kwam in beweging. Afgewezen werd, wat voorgaande generaties samenbond. Alles werd tegen een 'bewegende achtergrond' geplaatst. Het toekomstbeeld stond ons ook in het maatschappelijke, niet helder meer voor ogen. Vaak werd ook in maatschappelijk opzicht de toekomst leeg. Het idealisme verdween. Voor onbereikbare idealen was er geen plaats meer. Het praktisch uitvoerbare, het realiseerbare en haalbare kreeg de overhand. Grote woorden deden het niet meer. Geen idealisme, maar een soepele aanpassing.

Terecht heeft men wel gezegd: "Onze jeugd kan niet zonder idealen." Ze wil zich ergens voor inzetten, ergens alles voor over hebben. Maar dan moet het wel de moeite waard zijn. De puber moet iets hebben, waar hij warm voor kan lopen, waar hij zich voor inzetten kan. Waar hij over kan denken, waar hij voor leven kan. Is dat er niet meer, wat blijft er dan over dan één grote lusteloosheid, dan enkel verveling en tenslotte walging. Is er niets meer de moeite waard, dan gaat men andere dingen zoeken, die het leven op een kunstmatige wijze leefbaar houden. Schijnbaar leefbaar houden. Als het pogen tot het bereiken van een ideaal wegvalt, dan moet er een kunstmatige spanning opgewekt worden. En onze huidige tijd biedt daartoe veelvuldig gelegenheid.

Onze jeugd kan niet leven zonder idealen. Geen enkele jeugd kon dat. Zonder idealen en zonder toekomstbeeld wordt het leven ondraaglijk. Dan sluit de wereld. Dan komt er een gesloten wereld. Als er geen idealisme meer is, als er geen utopie meer is.

En toch. Die idealen, die utopie en dat toekomstbeeld, zijn dat geen schijnoplossingen, zijn dat niet slechts afschaduwingen. Zou er nog iets meer zijn dan een ideaal, dan een toekomstperspectief.

Zou er meer kunnen zijn dan "het blij vooruitzicht". Mist men dit in wezenlijke zin, mist men dan niet alles. Daarom, als er geen wezenlijke godsdienst meer beleefd wordt, geen vragen meer gevonden wordt, als er geen zoeken meer is, geen smeken of Gods Aangezicht met ons op wil trekken, waarover valt dan nog te spreken. Daaruit ontstond de typische 'geslotenheid' - juister: het 'grote zwijgen' - van de moderne jeugd. Er werd niet meer gesproken met de ouders. Ook niet met anderen. Was er nog wel wat te bespreken.

Ps. 17:8 ber.

Ex. 33:15

Het 'grote
zwijgen'

Losse contacten kregen de overhand. Vrijblijvendheid op elk gebied. Ook vrijblijvendheid op het gebied der meest intieme menselijke verhoudingen. Men zoekt gezelligheid, vermijdt gebonden-

heid. Wat blijft er zo nog van de toekomstverwachting over. De toekomst wordt leeg. Het heden wordt gevuld met tot niets verplichtende zaken. Er wordt geen wezenlijk beroep meer gedaan op de jeugd. De mens wordt een der velen. Precies als de anderen.

'Alle hens
aan dek'

Enkele decennia geleden verscheen een boek. Geschreven door een hoogleraar in de pedagogiek. Daar stond in: "Wat de opvoeding betreft, nu is de tijd aangebroken dat we moeten uitroepen: 'Alle hens aan dek.'" Zo groot achtte deze hoogleraar de problematiek die op de opvoeding afkwam, reeds in die jaren. Maar we letten daar niet op. We hadden toch alles. Een genoeglijk leven. Zekerheden. Het ging ons maatschappelijk goed. Er waren weinig moeilijkheden. We waren aan alle kanten verzekerd. Alleen ons leven konden we niet verzekeren. Dat niet. Maar dat was dan ook alles.

Realiseerbare
religie

Soms lijkt het of er de laatste jaren weer een versnelling is. Althans, in ieder geval een verandering. Onze jeugd keert zich af. De jeugd van onze gezindte. Niet zozeer van de religie in het algemeen, maar in het bijzonder van onze wijze van godsdienst bedrijven. Van onze vormen, maar ook van de inhoud. Hadden we nog inhoud. Zat er nog leven in onze godsdienst. Dat was misschien nog niet eens de zaak waar het om ging. De godsdienst in onze kring was te onbereikbaar. En die onbereikbaarheid past niet in onze tijd. We kunnen zeggen: "Wezenlijke godsdienst past nooit in de tijd." Dat is ook zo. Maar ook in dit opzicht wordt tegenwoordig gekeken naar het praktische nut. Wij vragen om een beloning. We werken niet voor niets. Ook niet in de religie. Religie moet bereikbaar, realiseerbaar gemaakt worden. En we hebben haar veelal bereikbaar gemaakt. De wezenlijke dienst des Heeren - veelal subtiel - bereikbaar gemaakt. We hanteerden soms nog wel enige termen, maar we gaven ze een andere inhoud. We mixten principe en pragmatisme. En dat is het gevaarlijkste wat er is. Dat wisten de taalpsychologen reeds. Geef de woorden een andere inhoud, een inhoud die er niet zo ver van af lijkt te staan, maar die in wezen er even ver van verwijderd is als het west verwijderd is van het oosten. Dat deden wij. Vaak met onze volle kerken. Want we zien geen leven meer in genade.

De typische geslotenheid, het typische 'grote zwijgen' van de moderne jeugd ontstond, ook bij ons. Er wordt niet gesproken met

de ouders over wezenlijke dingen, over onbereikbare dingen. Veelal ook niet met anderen. Is er dan nog wel een basis voor gesprek. Is er nog wat te bespreken.

Een lege toekomst. Iemand schreef: "Een toekomstbeeld is 'mens-geschapen', maar is tegelijkertijd 'mens-scheppend'". Zo is het ook. Geen toekomst, dan is er geen sprake meer van mens-zijn. Dan heeft het leven geen enkele zin meer. Er is geen mens die kan leven zonder toekomst, het mens-zijn is een verleden, een heden en een toekomst. De toekomst houdt de mens in zekere zin in het leven. De hoopvolle toekomst. Is die er niet meer, dan verdwijnt de mens. Dat geldt voor het absolute, voor het wezenlijke. Is God dood, zoals reeds Nietzsche durfde te beweren, dan kan men ook de mens begraven.

Een lege
toekomst

Was het alleen die goddeloze Nietzsche die dit durfde te beweren. Zijn wij het ook niet, die het in ons hart denken. Zeggen wij ook niet vaak: "De Heere heeft ons verlaten." En hebben we anders verdiend. En geldt het daarom ook niet voor ons in afschaduwende zin: geen toekomst, geen vooruitzicht, geen levensmogelijkheid meer.

Vergelijk
Jes. 49:14

De mens is niet los te maken van de toekomst. Doet men dat toch, dan onttrekt men de mens zijn mens-zijn. Dan kan de mens niet meer leven. En nu zijn we gekomen in een cultuur, waarin afstand gedaan is van iedere vorm van geloof in een hoopvol toekomstbeeld. Of we zien die toekomst uitsluitend negatief. En dan is er geen blijvende toekomst. Dan gaat binnen afzienbare tijd de mensheid haar einde tegemoet. Er is geen leven mogelijk zonder toekomst. Dat geldt voor de wereld. Voor de wereld alleen? Is dat zo. Geldt dat ook niet voor ons en voor onze jeugd. Iemand zei eens: "Wij zijn niet meer de verloren zoon, maar wij zijn de zonen van de verloren zoon. Wij zijn geboren in een verlegen land." Wij weten niet meer van het Vaderland der hoop. Van het Vaderland der ruste. En onze kinderen? Wij verloren alles. In deze wereld leven wij, leven onze kinderen. Dat is de maatschappij. Een wereld die wij niet aankunnen. Waar wij geen uitweg meer in zien. Die ons geen oplossing biedt. Die dat nooit gedaan heeft. En dat ook nooit zal doen. En toch.

Gods Woord blijft staan. Blijft staan tot in der eeuwigheid. En dat Woord zegt mij: "Zoekt den HEERE, terwijl Hij te vinden is; roept Hem aan, terwijl Hij nabij is." En dat doet geen mens. Heeft

Gods Woord
blijft staan
Jes. 55:6

Jes. 65:1

ook nooit een mens gedaan. En toch: "Zoekt den HEERE, terwijl Hij te vinden is; roept Hem aan, terwijl Hij nabij is." En daartegenover: "Ik ben gevonden van hen, die naar Mij niet vraagden, Ik ben gevonden van degenen, die Mij niet zochten." Onverenigbaar? Daar ligt het grote Goddelijk geheimenis tussen. De Borggerechtigheid van Christus.

Wij en onze jeugd willen het bereikbare. En dat is een totale ontzetting. Hiervoor staat het totaal onbereikbare voor een mens. En dat is de enige mogelijkheid. En nergens heeft de mens een grotere haat tegen, als tegen deze enige mogelijkheid.

De invloed van de intermenselijke wereld

Tegenwoordig legt men de nadruk op de interpersonale puberteit. Het is de samenleving die het kind doet veranderen, die in zeker opzicht het kind vormt. De samenleving heeft een veel grotere invloed dan men tot nu toe aangenomen had. En met die samenleving bedoelen we dan niet alleen de invloed der ouderen, maar juist ook de invloed die men ondergaat van de leeftijdgenoten. De clubleden, de verenigingsleden, de medescholieren, enzovoort. We zouden het kunnen noemen, de intermenselijke of tussenmenselijke wereld. Het is de wereld van het 'onder elkaar zijn' en het 'met elkaar zijn'. Het begin van de verandering van kind naar volwassene, het begin van de puberteit dus, wordt dan veroorzaakt niet in de eerste plaats door het innerlijk gebeuren, door innerlijke veranderingen, maar door het contact met anderen, met de medemens, met de leeftijdgenoten. Door het deelgenoot zijn in en aan een gezamenlijke wereld. Het bestaan van de mens, van de puber, is dan een bestaan dat primair gedeeld wordt met de medemens. Als we om ons heen kijken kunnen we daar niet aan voorbij gaan. De groepsvorming, het doen als de ander, het meedoen, het niet buiten gesloten willen zijn, krijgt steeds meer invloed in de opvoeding.

Ons isolement

En hoe is dat nu bij ons. Zou er bij ons, in ons gezin, in onze scholen, in onze instellingen, in onze inrichtingen, in ons isolement, nog plaats zijn voor een kind, een puber, die verwaardigd wordt tot God te schreien. Of zou het zo zijn, zoals Alexander Peden, een Schotse leraar zei: "Er zal een tijd komen, dat een kind in wie de Heere werkt, zal gaan van oost naar west om iemand te vinden, aan wie het zijn hart mag verklaren en die niet zal vinden."

We begaven ons in het isolement. Eens was dat isolement nog enigszins gevuld. Maar is het nu niet zó leeg, zo ontzettend leeg,

dat er alleen nog wat vorm overgebleven is? En dan kunnen we ons ook nog afvragen: wat voor een vorm. Een uiterst grove vorm.

We zagen het. Voor een puber wordt de wereld nieuw. Wordt het leven nieuw. En dan deze kennismaking. Met een leeg isolement. Voor een puber gaan de normen en waarden een belangrijke rol spelen. Dat wonder schenkt de Heere aan het kind dat zich ontwikkelen mag. En hoe staat het nu met onze waarden, met de waarden die wij vertonen. Hebben wij God lief boven alles en de naaste als onszelf? We zijn toch Christelijke opvoeders.

Matth. 22:37,
38 en 39

Hoe moet dat nu. Onze kinderen moeten toch leven. Wij ouderen hebben doorgaans het compromis aanvaard in ons leven. De worsteling is uit ons leven verdwenen. Daar was een man. Hij zei: "Vroeger heb ik - en hij noemde de naam van een leraar die hij in het verleden gehoord had - vroeger heb ik de Waarheid gehoord, de Ontzaglijkheid, het Wonder. Ja, vroeger", zei hij, "nu is dat voorbij."

Hoe moet het nu. Leven in het verleden? Dat is het slechtste nog niet. Het kan een hunkering geven. Een hunkering naar de tijd die voorbij is. En die hunkering is niet alleen een romantisch gevoel. Zou het een vragen mogen zijn naar die tijd, toen de Heere soms zo overvloedig werkte.

Toch een vlucht, zegt men dan. Toch een vlucht van een opstandige ziel. Maar is er dan iets anders mogelijk voor een ziel, die niet bukken kan en niet bukken wil. En die ook niet kan gaan met diegenen, die uit hun bezit spreken zonder ooit een waarachtig gemis gekend te hebben. Die spreken over een Heere Jezus, maar die nooit mochten gaan door het "dood'lijkst tijdsgewricht". Nog eens. Zou het nog mogelijk zijn, dat er voor ons kind enige opvang zou zijn, als het eens verwaardigd werd te schreien tot God. In grote ontreddering. Vanuit een onmogelijkheid. Zouden we er nog raad mee weten, als ons kind zou mogen 'buiten staan.' En misschien genade zou mogen ontvangen om 'buiten te blijven staan.' En wat zou het voor ons vreemd zijn, als ons kind eens, door een Almachtig Wonder des Heeren, door alle onmogelijkheid heen, geleid werd tot Hem, Die het Leven is.

Ps. 116:5 ber.

Niet
opgenomen

Wat het maatschappelijke leven betreft, kunnen we zien wat er gebeurt als men niet opgenomen wordt in een gemeenschap. Dan komt er wrok. Een afscherming van zichzelf, een niet meer geven van zichzelf. Een niet meer durven geven, willen geven. Dan komt er een verzet. Tegen alle gewoonte soms. Een afkeer van de geëigende weg. Dan ontstaat er een menselijke vervreemding. Een vervreemd zijn van de ander. Een totale vervreemding. En dan komt ook de vraag, hoe men dan moet leven. Leven in een mateloze eenzaamheid. Zover kan deze vervreemding gaan, dat men zich van alle bindingen bevrijden gaat. Zover kan deze vervreemding gaan, dat men acht dat niemand meer iets over ons te zeggen heeft. Om een leven te gaan leiden van een superindividualist, met alle ontzettingen van dien. Dat zien we rondom ons. Eenzaamheid en daardoor soms een overmatig activisme. Een jagen van het één naar het ander. Een permanent bezig willen zijn. Een gaan van de ene kroeg naar de andere. Van het ene feestje naar het andere. En zo maar door gaan. Of er groeit een zich begraven in het werk. En dat noemen we dan nog een gunstig verschijnsel. Maar laten we er ook aan denken, dat iemand die niet meer heeft dan zijn werk en altijd zijn werk, geen gelegenheid tot nadenken meer zoekt, die gelegenheid ook niet aandurft. Zo'n mens is eigenlijk geworden tot een ding of tot een dier. Altijd bezig zijn. Nooit eens tot stilte komen.

Overmatig
activisme

Ps. 126:3
Ps. 74:9 ber.
Amos 8:11

Zou het zó niet kunnen zijn bij onze pubers, juist bij onze opgroeiende kinderen. Zou het niet nog veel erger zijn bij ons, dan in elke andere kring, omdat we beter geweten hebben. De Heere heeft Zijn werk in ons land verricht. "De HEERE heeft grote dingen bij ons gedaan." En nu: "Wij zien (...) geen teek'nen meer van Uwe gunst gegeven." Luther schrijft ergens: "Er is geen strengere straf in de toorn van God, dan wanneer Hij nederzandt een ontbreken van het gehoor Zijns Woords, gelijk Hij in het boek Amos daarvan spreekt. Want dit zult gij weten: Gods Woord en genade zijn een rondgaande plasregen, die niet wederkomt, waar ze eenmaal geweest is." Is er nog een kring waarbij het uitzicht zó weggenomen is als bij ons. Waar ligt een verschrikking als op onze kinderen. Of is ook dat al voorbij. Stonden zij en wij nog maar "ledig op de markt, omdat niemand ons gehoord heeft".

Vergelijk
Matth. 20:6-7

De puberteit. Het leven wordt ontdekt. En het zou een Wonder zijn als ontdekt werd dat er geen leven mogelijk is. Een nieuw leven wordt begonnen. Een nieuw leven? Verten worden ontsloten.

Maar ze bieden geen toekomst meer. Ze zijn gesloten. En dan de vragen, altijd vragen en geen antwoord. Eén grote ontzetting. En geen uitweg. Niets zien dan totale ontzetting. Niets zien dan totale uitzichtloosheid. Hoe kan men dan verder gaan. Iemand zei eens: "Altijd roepen en nooit een antwoord, dat is de hel." Zou het geen wonder zijn, die hel te mogen eigenen.

Een gesloten
toekomst

De mens wil leven. De puber ook. Dan maar vluchten uit de ontzetting van het menszijn. Vluchten in iets dat ons een schijnleven garandeert. Dat zien we hoe langer hoe meer in onze kring. Soms vlucht men dan in een geestelijk activisme. In een overspannen, geestdriftig bezig zijn in religieuze zaken. Dan vlucht men in een zich inzetten voor dit en voor dat. Men moet toch leven. Het is de strijd van de mens tegen God.

Een vlucht
in religieuze
zaken

Maar, zal men zeggen, er is toch een Evangelie. Ja. Is er dat dan niet voor mij. Nee. In die weg niet. Dan de zaak maar om-draaien. Als dan de Heere niet meer spreekt, dan gaan wij maar spreken, in de gedachte dat dan de Heere wel spreken zal. Dan gaan wij wat doen. En vaak weten we wel dat we bezig zijn met onwezenlijke zaken. We worden uiterst fanatiek in de godsdienst terwijl we weten dat we de wezenlijke kennis des Heeren missen. We gaan evangeliseren, zonder enige kennis van het ware Evangelie. Maar we gaan verder. We moeten wel. We moeten toch voor onszelf een toekomst scheppen. Het is niet te dragen voor een mens dat hij geen toekomst heeft. Dan scheppen we er zelf maar één. Een irreële toekomst. Een mens kan toch niet leven zonder uitzicht.

Als er dan geen toekomst is en ik ook niet op kan gaan in de godsdienst, dan moet het heden maar het enige zijn. Een zwelgen in het heden. Van de ene bezigheid naar de andere. Is het niet van het werk, dan wel van het feest. Is het niet van het feest, dan wel van het samenzijn. Kan het geen geestelijk samenzijn zijn, dan maar het lichamelijke samenzijn. Het lost de eenzaamheid niet op, maar het verdrijft die eenzaamheid voor een ogenblik. Men moet maar niet verder meer kunnen. Men moet maar alleen zijn. Altijd alleen.

Wij zijn de zonen van de 'Verloren Zoon'. We zijn in een vreemd land geboren. Ook zo kan ons kind behoren tot de ver-vreemden. Omdat het niet anders kent, ook niet anders kan kennen,

Jer. 32:39 ook niet anders wil kennen. Maar ook omdat het voor zichzelf niet anders mag kennen, wetende dat het Woord des Heeren spreekt van "enerlei hart, enerlei weg". Dat te geloven en niet te kunnen geloven. Dat te zien en er niet bij kunnen komen. Roepen, en buiten staan. Zoeken, altijd blijven zoeken, naar een antwoord uit onszelf. Altijd vragen en dat antwoord is er niet. Dat komt er ook niet, voor men uitgevraagd is, uitgesmeekt is en uitgebeden is. Totdat men het recht heeft mogen verliezen om verhoord te worden. Totdat we een ogenblik mogen zien, wie we zijn en dat als een Wonder. Tot we wezenlijk door Goddelijke genade verootmoedigd mogen worden. Een Wonder zo groot. Zelf weten we niet, wie we zijn. Omdat we niet kennen, Wie de Heere is. Omdat we niet weten wat zonde is. Omdat we niet weten, wat het is zichzelf te mogen verliezen om Zijntentwil. Ieder die dit Wonder niet heeft mogen leren kennen, wiens leven niet met Christus verborgen is in God, wentelt toch altijd de schuld op de Heere en kent niet de rust die er overblijft voor het volk van God.

Matth. 16:25

Col. 3:3

Hebr. 4:9

Een Woord
voor de
wereld

Totaal vervreemd. Het lijkt wel of wij in onze gezindte die vervreemding willen gaan overschreeuwen. En dan zingen: "Wij hebben een Woord voor de wereld." Onszelf overschreeuwen, bijvoorbeeld in zending en evangelisatie. Op onze massale bijeenkomsten. Op onze 'opwarmingsbijeenkomsten'. Op onze bijbelkringen. Bij ons getuigen. Onze oplossing van 'het schijnbare bezit'.

Partieel
vervreemd

De vervreemding kan ook gedeeltelijk zijn. Partieel vervreemd. Dan sluit men zich voor veel af. Dat kan omdat wij het vermogen hebben om te verdringen en te vergeten. Daardoor houden we in zekere zin nog een eigen leven over. We zetten dat apart, scheiden het van al het andere. Dan houden we nog 'mijn werk' en 'mijn privé-leven' waar niemand mee te maken heeft.

Partieel vervreemden kunnen zich sterk inzetten voor bepaalde zaken in de samenleving. We zien het vaak ook in onze eigen kring.

Een gese-
culariseerde
wereld

Onze wereld is een gesecculariseerde wereld. En wij kunnen daar goed mee leven. Onze pubers en adolescenten hebben er soms nog moeite mee. Wij niet meer. Wij zijn er mee vertrouwd. Bij onze vergaderingen staan de duurste auto's. En onze kleren zijn doorgaans de duurste kleren, merkkleren. Onze hoogmoed gluurt door

de zwartheid van ons gewaad en door de glans van onze auto's. Uiterlijke dingen, zeggen we dan. Maar wel de dingen waar we zeer aan gehecht zijn. Die voor ons het leven zijn. We moeten toch wát hebben. En verder zijn er onze aflaten. Onze giften - soms grote - aan zending en evangelisatie. En we starten steeds weer nieuwe acties. We moeten toch wat hebben, omdat we niets hebben. Dat zien onze pubers en adolescenten, en soms doorzien ze het.

Indien onze jeugd zou geloven in absolute dingen, zou ze ons dan nog volgen. En dan bedoel ik juist de jeugd die nog enigszins nadenkt. De jeugd houdt niet van schipperen. Zou het gevaar dan niet groot zijn, dat ze of volkomen breken met alles wat godsdienst is, of dat ze juist de andere kant opgaan en zo evangelisch worden. En dat zo bijzonder, dat ze lopen te zingen en te juichen en te leren en te getuigen en te verkondigen en zich over allerlei op lopen te winden. Het Evangelie verkondigen, zonder ooit zelf schuld geweest te zijn.

Opgroeien in een volkomen gesecculariseerde wereld. Dan blijft er niets meer voor onze kinderen over. Dan mogen we wel bang worden. En dan kunnen we werkelijk bang zijn voor wat er zal gebeuren. Opgroeien in een gesecculariseerde wereld. Voortgaan in een wereld zonder utopie of eschatologie, zonder een wezenlijke toekomstverwachting.

Voortgaan zonder utopie en eschatologie

Dan kan het gebeuren dat men niet meer verder gaan wil. Dat men het niet waard acht te blijven leven. Als dat het leven is. En als er dan geen Hand is die ons vasthoudt, dan kan men toch zo bang worden voor zichzelf en voor onze kinderen. Dan wordt het een wonder, als ze 's avonds nog thuis komen. Dan wordt het een wonder, dat ze zichzelf nog niet in de eeuwigheid gestort hebben.

Dat? In onze kringen? Ja. Laten we wel oppassen dat we niet met dergelijke gedachten gaan spelen. Laten we toch smeken om daarvoor bewaard te mogen blijven. Spelen we met dergelijke gedachten, dan gaat het als met elke zonde. Dan krijgt het vat op ons. Op ons denken. Op heel ons leven. Dan kunnen we er niet meer los van komen. Dan blijven we er mee bezig. Dan wordt de kracht ervan hoe langer hoe sterker. Dan gaat het ons overheersen. Wij beheersen de gedachte niet meer, maar ze beheerst ons. En hij die de gedachte ons geeft, de vader der duivelen, heeft een ontzettende macht. Niet voor niets staat er geschreven, dat over degenen die

Geen heers-
chappij meer

Gods eigendom mochten worden, de duivel geen heerschappij meer hebben zal, niet meer over hen heersen zal.

Verlatenheid

Men zegt wel, dat we de toekomst moeten open houden voor onze jeugd. Ik heb het ook wel eens gezegd totdat ik ergens sprak, waar toen een leraar zei - hij is reeds lang in de eeuwigheid - : "Maar als de Heere nu eens de toekomst sluit." Wat dan. Jazeker, wat dan. We weten niet, we hebben er geen besef van, hoe gevaarlijk onze tijd is. En die tijd zou niet zo gevaarlijk zijn, als ons hart er niet zo in mee ging. De verlatenheid door onze zonden, de wegzuiging door de vorst van het rijk der duisternis, kan het sterker, kan het gewilliger dan in onze tijd. De ontzettende kracht van ons eigen verdorven hart. Het volkomen wegdoen van alles wat ernst is, van alles wat enige ernst bevat over wat noodzakelijk is, eeuwig noodzakelijk. Zo komt de nacht.

En toch, deze nacht is toch de wezenlijke nacht nog niet. En de eenzaamheid die ons omringt is toch de wezenlijke eenzaamheid nog niet. Deze eenzaamheid kan nog een positief gebeuren zijn. Dan weet men immers dat men iets of iemand mist. De meeste mensen zijn tegenwoordig niet meer eenzaam. De meeste pubers ook niet. Verveling is er nog wel, maar de eenzaamheid schijnt te wijken.

Met wezenlijke eenzaamheid valt niet te leven. Eenzaamheid is de dood. Want in de eenzaamheid hebben de dingen hun betekenis, hun waarde verloren, hun uitnodigend karakter. Ze roepen ons niet meer toe. Ze vragen ons niets meer. Ze doen geen beroep meer op ons. Ze nodigen ons niet meer uit. Ze doen ons niets meer. Dan is er geen noodzaak meer om tot de dingen te gaan. Bij eenzaamheid is er geen loskomen van de gedachte meer. Men kan de eenzaamheid niet ontvluchten. Eenzaamheid is geen eigenschap. Het is een 'totaal zijn'. Ons leven, ons bestaan, ons zijn. Een volkomen er door in beslag genomen worden. En nog meer. Het is een 'zijn', waaraan niet te ontsnappen is. Wij zijn dan eenzaamheid. Daar buiten is dan niets meer. De hele wereld staat dan stil. Doet ons niets meer. Valt weg.

Eenzaam

Eens zijn wij verbonden geweest. En nu alleen. Eenzaam. Eenzaamheid is de dood. Het is niet te dragen en er is niet aan te ontkomen. Ze is niet te ontvluchten. Het is geen leven. Wezenlijke

eenzaamheid is een buitengesloten zijn. Een buiten staan. Als de dwaze maagden. En zij begonnen buiten te staan. Dat is een begin. Het begin van een eeuwige verlating. Een eeuwige ontzetting. Het begin van een eeuwig dragen van, niet alleen de eenzaamheid, maar daarbij ook een dragen van de ontzettende toorn des Heeren.

Matt. 25:1-13

Luk. 13:25

Is er een oplossing voor die eenzaamheid. Natuurlijk, zeggen we dan. Daar hebben we het weer. We denken er even over na.

Er is een menselijke oplossing. Een afschaduwing. Tegenover eenzaamheid staat vereniging. En vereniging is liefde. Liefde is omarming, oplossing van de eenzaamheid. Eenzaamheid is alleen op te lossen door de liefde, nooit door ontvluchting. Eenzaamheid is in het menselijk vlak alleen op te lossen door zich te geven, door zich te wijden aan. Anders nooit. Eenzaamheid is niet te overwinnen door hartstocht. Hartstocht tracht de eenzaamheid samen te vergeten. Eenzaamheid is ook niet te overwinnen door vriendschap. Vriendschap is geen totaliteit, geen volkomen samengaan. Alleen liefde tracht de eenzaamheid samen te overwinnen.

De liefde overwint

Maar dan moeten we wel weer bedenken: deze liefde is een afschaduwing. Want de Liefde overwint. De Goddelijke liefde. Daar ligt de oplossing. In het in Liefde gekend worden. Als men niet geliefd wordt, dan sterft men. En dan zeg ik die woorden één voor één met een hoofdletter: als men niet geliefd wordt dan sterft men. Dat is niet te dragen. Dan is er geen leven mogelijk. Omdat leven geen Leven is, daarom is liefde geen Liefde.

In de puberteit kan sprake zijn van 'verlatenheid', van 'benauwdheid', van 'eenzaamheid'. Toch, er is een andere verlatenheid, een andere eenzaamheid. Er is een andere benauwdheid. Een benauwdheid waarvan de Schrift zegt: "Ik vond benauwdheid en droefenis." Een Wonder des Heeren. Een verlatenheid die zo hoog is als de sterren van ons verwijderd staan en hoger. Een afstand die zo uitgestrekt is dat ze nooit te overbruggen valt. Door niets en niemand. Door niets en Niemand? Toch. Door het onbegrijpelijkste Wonder. Door een door ons totaal verworpen Wonder. Door het door God alleen aanvaarde Wonder. Het door Hem alleen gegeven Wonder. Daar is een heuvel Golgotha. En daar op die heuvel staan drie kruisen. En het is onbegrijpelijk, maar toch hangt aan het middelste kruis, Gods eeuwige Liefde. Gods eeuwige gerechtigheid, Gods eeuwige barmhartigheid, Gods eeuwige wijsheid. Daar hebben

Wezenlijke verlatenheid

Ps. 116:3

Ps. 85:11

"Eloï, Eloï,
Lama
Sabachthani"
Mark. 15:34

Luk. 2:14

"Alzo lief"
Joh. 3:16

Luk. 2:15

de goedertierenheid en de waarheid elkander ontmoet. Daar hebben de gerechtigheid en de vrede elkander gekust. Gods eniggeboren Zoon. "ELOÏ, ELOÏ LAMA SABACHTHANI? Dat is: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten." Eén en al verlating. Eén en al vereniging. Eén en al hel. Eén en al hemel. Daar ligt de oplossing. Ook voor de totaal vervreemde, voor de totaal vereenzaamde. Nergens anders. "Ere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde, in de mensen een welbehagen." "Alzo lief, alzo lief, heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwig leven hebbe." "Laat ons dan heengaan naar Bethlehem en laat ons zien het Woord, dat er geschied is, hetwelk de Heere ons heeft verkondigd."

Inhoudsoverzicht

De functie van vader en moeder tijdens de puberteit	- de ganse adel der liefde- ritualisering- uithuizigheid- veiligheid- ruimte
Stoornissen in de puberteit	- individuatie- regulatie- integratie
De identificatie	- primaire en secundaire identificatie- het wegvallen van identificatiefiguren- woord- en objectidentificatie- wezenlijke onafhankelijkheid
Intrapersonale puberteit	- het innerlijk proces- asociaal en antisociaal- innerlijke barmhartigheid- doel van het leven
Interpersonale puberteit	- ontmythologisering- een lege toekomst- Gods Woord blijft staan- verlatenheid- zonder utopie, zonder eschatologie- de liefde overwint- Eloï, Eloï, Lama Sabachtani